

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานการศึกษา “การจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้ช่วยคนพิการ”

โครงการศึกษาวิจัย การจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานผู้ช่วยคนพิการ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพ และข้อจำกัดของคนพิการ ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ที่ให้บริการคนพิการแต่ละประเภท 2) เพื่อศึกษาความต้องการผู้ช่วยคนพิการในแต่ละประเภทความพิการ 3) เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์การสนับสนุนผู้ช่วยคนพิการ และค่าตอบแทนของผู้ช่วยคนพิการ 4) เพื่อศึกษาและจัดทำมาตรฐานผู้ช่วยคนพิการ และ 5) เพื่อสร้างเครื่องมือในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของผู้ช่วยคนพิการ 6) ศึกษาและจัดทำหลักสูตรการพัฒนาผู้ช่วยคนพิการ

คณะวิจัย ได้เลือกวิธีการศึกษา โดย 1) **วิจัยเอกสาร ทบวงวรรณกรรม ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ** ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ช่วยคนพิการ หลักเกณฑ์วิธีการให้บริการ เงื่อนไขการดำเนินงาน การจัดผู้ช่วยคนพิการ และค่าตอบแทน 2) **เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ** โดยการสัมภาษณ์ระดับลึก (In depth Interview) ในกลุ่มคนพิการและครอบครัว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริการด้านความพิการทั้งภาครัฐและเอกชน และผู้เชี่ยวชาญในทุกประเภทความพิการ รวมทั้งการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group) ในกลุ่มคนพิการและครอบครัว หน่วยงานที่ให้บริการด้านคนพิการ และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation) และ 3) **การทดลองนำร่องการจัดอบรมผู้ช่วยคนพิการ หลักสูตรพื้นฐานผู้ช่วยคนพิการ 1 รุ่น** ซึ่งสรุปรวมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชากรศึกษา **รวมทั้งสิ้น 172 คน** ได้แก่ 1) คนพิการและครอบครัว จำนวน 88 คน 2) หน่วยงานที่จัดบริการ และองค์กรคนพิการทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวน 55 คน 3) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องทุกประเภทความพิการ (นับเฉพาะผู้ที่ทำการสัมภาษณ์ระดับลึกเท่านั้น) จำนวน 7 คน 4) ผู้เข้ารับการอบรมนำร่อง “การพัฒนาผู้ช่วยคนพิการ” จำนวน 25 คน

คณะผู้วิจัย มีข้อสรุปผลการศึกษา และข้อเสนอ ดังนี้

ผลการศึกษา

1. สรุปการทบทวนวรรณกรรม

1. การทบทวนวรรณกรรมใน 15 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ ไอร์แลนด์ สวีเดน ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ปากีสถาน เวียดนาม ฟิลิปปินส์ กลุ่มประเทศในมหาสมุทรแปซิฟิก เช่น วานูวาตู หมู่เกาะคิริบัส หมู่เกาะฟีจี พบว่า
 - 1.1 การจัดบริการผู้ช่วยคนพิการ ส่วนใหญ่ริเริ่มจากแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ โดยบริการผู้ช่วยคนพิการถือเป็นบริการหนึ่งของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ

- 1.2 รูปแบบของการจัดบริการผู้ช่วยคนพิการ อยู่ในระบบสวัสดิการของรัฐ ที่มีความหลากหลายในดำเนินการโดยทั้งภาครัฐส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน โดยผ่านศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ และ/หรือ หน่วยบริการผู้ช่วยคนพิการโดยเฉพาะ
- 1.3 ประเทศอเมริกา แคนาดา และยุโรปหลายประเทศ มีกฎหมายการจัดบริการผู้ช่วยคนพิการเป็นการเฉพาะ
- 1.4 ประเทศกลุ่มหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก และแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยกเว้นประเทศญี่ปุ่นได้มีการจัดบริการผู้ช่วยคนพิการแล้ว แต่ในบางประเทศได้เริ่มทดลองการจัดบริการผู้ช่วยคนพิการโดยศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ เช่น ประเทศไทย ประเทศเวียดนาม และประเทศปาเกีสถาน เป็นต้น
- 1.5 ขั้นตอนการใช้บริการผู้ช่วยคนพิการ โดยภาพรวม บทบาทขององค์กรคนพิการ และองค์กรเพื่อคนพิการ ได้มีบทบาทในการจัดบริการผู้ช่วยคนพิการ ภายใต้การดำเนินการศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินการโดยกลุ่มคนพิการ หรือ องค์กรของคนพิการโดยตรง และมีบทบาทในการบริหาร ควบคุม กำกับกิจกรรมของการจัดบริการผู้ช่วยคนพิการในกลุ่มประเทศต่างๆ ทั้งในกลุ่มประเทศอเมริกา แคนาดา และยุโรปหลายประเทศ ประเทศกลุ่มหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก และแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งประเทศไทย สำหรับขั้นตอนการใช้บริการผู้ช่วยคนพิการ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้
 - 1.5.1 คนพิการต้องยื่นคำร้องขอต่อหน่วยจัดบริการ โดยกำหนดคุณสมบัติที่ต้องการ ค่าจ้าง หรือ ค่าตอบแทน ในฐานะเป็นผู้ว่าจ้าง
 - 1.5.2 หน่วยจัดบริการ เป็นผู้ประเมินความต้องการและความจำเป็นที่ต้องใช้ผู้ช่วยคนพิการ
 - 1.5.3 หน่วยจัดบริการ เป็นผู้ประสานงานให้คนพิการสัมภาษณ์ผู้ช่วยคนพิการ ที่มีทะเบียนและต้องการทำงาน
 - 1.5.4 ภารกิจของผู้ช่วยคนพิการถูกกำหนดให้ชัดเจนในสัญญาจ้าง
 - 1.5.5 หน่วยจัดบริการ จัดทำเรื่องเอกสารการจ้างงาน หรือสัญญาจ้าง การเบิกจ่ายค่าตอบแทนสำหรับผู้ช่วยคนพิการ ตามสิทธิของคนพิการ
 - 1.5.6 หน่วยจัดบริการ คุ้มครองสิทธิคนพิการ และผู้ช่วยคนพิการ

2. การทบทวนวรรณกรรม สถานการณ์การจัดบริการผู้ช่วยคนพิการในประเทศไทย

ผลจากการขยายแนวคิด การดำรงชีวิตอิสระในประเทศไทย เริ่มจากประเทศญี่ปุ่นได้ส่งคนพิการไทยไปศึกษาดูงานที่สหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น และได้มีการประชุมขยายแนวคิดนี้ที่จังหวัดเชียงใหม่ในปี พ.ศ.2535 ต่อมาปี พ.ศ. 2545 จึงได้เกิดเป็นศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการนำร่อง เป็นศูนย์รวมใน 3 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี นนทบุรี และนครปฐม โดยการสนับสนุนของ JICA ปัจจุบันขยายเป็น 10 ศูนย์ บางศูนย์ครอบคลุมพื้นที่จังหวัด บางศูนย์ครอบคลุมพื้นที่ระดับอำเภอ มี

บริการคนพิการ 5 บริการ ได้แก่ การให้ข้อมูล ข่าวสาร การให้คำปรึกษาขั้นพื้นฐาน การฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระ การประสานส่งต่อและการคุ้มครองสิทธิ และบริการผู้ช่วยคนพิการ

แม้ว่าจะดำเนินงานมาเป็นระยะเวลาพอสมควร แต่คนพิการและครอบครัวนอกพื้นที่ดำเนินการยังไม่ค่อยรับรู้ และเข้าใจ การมีผู้ช่วยคนพิการ และในกลุ่มคนพิการต่างประเภทก็ยังขาดความรู้ ความเข้าใจระบบบริการผู้ช่วยคนพิการเช่นเดียวกัน

ดังนั้น การบริการผู้ช่วยคนพิการในประเทศไทย จึงเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ ที่คนพิการ ครอบครัว และสังคม ต้องทำความเข้าใจ ต่อแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ และบริการผู้ช่วยคนพิการ แม้ว่าจะมีกฎหมายรองรับในระดับหนึ่ง

2. สรุปผลการศึกษาเชิงคุณภาพ ผลสรุปการศึกษา ดังนี้

2.1 วัตถุประสงค์ที่ 1 : ศึกษาศักยภาพ ข้อจำกัด ของคนพิการ ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ที่ให้บริการแต่ละประเภทความพิการ

2.1.1 ศักยภาพและข้อจำกัดคนพิการและครอบครัว ได้แก่

คนพิการทางการเห็นและครอบครัว ส่วนใหญ่สามารถช่วยเหลือตนเองในบ้าน และชุมชนในระดับหนึ่ง แต่มีข้อจำกัดการออกสู่สังคมในหลายด้านที่ต้องเตรียมความพร้อม O&M

คนพิการทางการได้ยินและสื่อความหมายและครอบครัว มีความสามารถดูแลตนเองในบ้าน และในชุมชนได้พอสมควร แต่มีข้อจำกัดการอยู่ร่วมกับสังคม ทำให้ขาดโอกาสเข้าถึงบริการต่างๆ

คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือร่างกาย และครอบครัว แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ คนพิการทั่วไป และคนพิการรุนแรง สำหรับคนพิการทั่วไปมีความสามารถในการดูแลตนเองในบ้านพอสมควร แต่มีข้อจำกัดการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ตลอดจนการเข้าถึงระบบบริการต่างๆ ส่วนคนพิการรุนแรง จะมีข้อจำกัดในทุกๆ ด้าน

คนพิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรมและครอบครัว จะแบ่งคนพิการเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะเฉียบพลัน และระยะไม่เฉียบพลัน กลุ่มระยะเฉียบพลัน มีความสามารถดูแลตนเองในบ้าน และสัมพันธ์กับผู้อื่นได้บ้าง แต่มีข้อจำกัดการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ส่วนกลุ่มที่อยู่ในระยะไม่เฉียบพลัน มีข้อจำกัดในทุกด้าน

บุคคลออทิสติก ศักยภาพและข้อจำกัด จะเป็นลักษณะเฉพาะราย และมีความแตกต่างกัน

คนพิการทางสติปัญญาและครอบครัว จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มช่วยเหลือตนเองได้น้อยหรือไม่ได้ และกลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งกลุ่มช่วยเหลือตนเองได้น้อย สามารถทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองได้น้อย ต้องมีคนช่วยในเกือบทุกขั้นตอน หรือบางคนก็ไม่สามารถช่วยตนเองได้ ส่วนกลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองได้ สามารถช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันได้ สามารถไปเข้าสู่โรงเรียนได้ เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ การทำงานงานง่ายๆ ไม่ซ้ำซ้อน ครอบครัวบางครอบครัวมักคิดว่าคนพิการทางสติปัญญาทำอะไรไม่ได้ จะทำให้ทุกขั้นตอนโดยคนพิการไม่มีส่วนร่วม

คนพิการทางการเรียนรู้และครอบครัว ส่วนใหญ่สามารถช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันได้ เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ แต่มีข้อจำกัดทางการเรียนรู้ด้านภาษา หรือด้านคณิตศาสตร์ หรือทิศทาง เป็นต้น

การใช้กายอุปกรณ์และเครื่องช่วยความพิการ

- คนพิการทางการเห็นและครอบครัว ขาดความรู้ และทักษะการใช้ O&M
- คนพิการทางการได้ยินและครอบครัว ขาดความรู้ และทักษะการใช้ภาษามือ ยกเว้น เครื่องช่วยฟังสำหรับคนหูตึง ที่การกระจายบริการเครื่องช่วยฟังได้ระดับหนึ่ง
- คนพิการทางจิต หรือ พฤติกรรม หรือ ออทิสติก และครอบครัว ต้องใช้ทักษะการกระตุ้น พัฒนาการ ด้วยอุปกรณ์ เครื่องมือการบำบัดหลายอย่าง ได้แก่ กลุ่มบำบัดกิจกรรมบำบัด อาสาบำบัด เป็นต้น ประกอบกับต้องอาศัยพึ่งพาผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในระดับหนึ่ง
- คนพิการทางสติปัญญา ใช้วัสดุอุปกรณ์เหมือนคนทั่วไป แต่ครอบครัวจะต้องมีทักษะการฝึก ให้ทำตามคำสั่งได้ ซึ่งคำสั่งต้องชัดเจน เป็นรูปธรรม และสั้น
- คนพิการทางการเรียนรู้ ส่วนใหญ่ใช้อุปกรณ์ต่างๆ จะอยู่ในโรงเรียน และครอบครัว ส่วนใหญ่จะขาดทักษะการฝึก

2.1.2 ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน

ศักยภาพของชุมชน ประสานงานด้านการจดทะเบียน ช่วยเหลือคนพิการได้อย่างทั่วถึงทุก ตำบล ประสานส่งต่อเข้าถึงระบบบริการต่างๆ สามารถเยี่ยมพุดคุยให้กำลังใจกับคนพิการ

ข้อจำกัด บางพื้นที่ขาดการสนับสนุนยานพาหนะ เพื่อประสานส่งต่อ ชุมชนขาดทักษะการฟื้นฟูคนพิการแต่ละประเภท การฝึกทักษะการใช้กายอุปกรณ์ และเครื่องช่วยความพิการ ให้คนพิการ อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ บางพื้นที่เป็นพื้นที่ป่าเขา ยากต่อการไปเยี่ยมบ้าน และให้ข้อมูล ข่าวสารต่างๆ

2.1.3 ศักยภาพและข้อจำกัดหน่วยงานภาครัฐ ในพื้นที่แบ่งหน่วยงานภาครัฐ 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

1. ด้านสาธารณสุข คนพิการสามารถเข้าถึงระบบหลักประกันสุขภาพประมาณร้อยละ 97 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี2550) จากกลไกภาครัฐ ในหน่วยบริการปฐมภูมิ หน่วยบริการทุติยภูมิ หน่วยบริการตติยภูมิ โรงพยาบาลศูนย์ และโรงพยาบาลหรือสถาบันเฉพาะทาง ในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข

2. ด้านการศึกษา คนพิการอายุตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป มีประมาณ 1.9 ล้านคน ร้อยละ 24.3 ไม่ได้เรียน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2550) แม้ว่าจะมีการขยายกลไกโรงเรียนต่างๆ มากมาย แต่ยังเป็นงานที่เพิ่งเริ่มต้นไม่นาน เช่น ศูนย์การศึกษาพิเศษ ระดับเขตการศึกษา และระดับจังหวัด รวมถึงโครงการโรงเรียนเรียนร่วม ซึ่งอนาคตคนพิการจะมีโอกาสต่างๆ มากขึ้น

3. ด้านอาชีพและการจ้างงาน คนพิการอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป มีจำนวน 1.8 ล้านคน 2 ใน 3 หรือ ร้อยละ 64.8 ไม่มีงานทำ (สำนักสถิติแห่งชาติ ปี2550) คนพิการส่วนที่มีงานทำ ร้อยละ35.2 จะมีรายได้ไม่น้อยมาก ประมาณ 700-1,200 บาท/เดือน แม้ว่าขณะนี้กลไกที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอาชีพคนพิการ ทั้งของกระทรวงแรงงาน และของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมถึงศูนย์ฝึกอาชีพของกรุงเทพมหานคร จะเปิดโอกาสคนพิการเพิ่มมากขึ้น จัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มากขึ้น ก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาพื้นฐานคนพิการ เป็นข้อจำกัดมาก ในขณะที่การประกอบอาชีพอิสระของคนพิการ ที่ต้องการกู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพก็ยังไม่สามารถตอบสนองได้ทั้งหมด

2.2 วัตถุประสงค์ที่ 2 : การศึกษาความต้องการความช่วยเหลือคนพิการแต่ละประเภท

การศึกษาความต้องการความช่วยเหลือ ในแต่ละประเภทความพิการตามความหมาย ของ คำจำกัดความ กิจวัตรการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ ทั้งทางด้านความต้องการความช่วยเหลือในด้าน กิจวัตรประจำวัน การดำรงชีวิตในครอบครัว และนำพาคนพิการออกสู่สังคม สรุปดังนี้

คนพิการทางการเห็น ทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ต้องการความช่วยเหลือในการเข้าร่วม กิจกรรมกับสังคมมากกว่ากิจวัตรประจำวันและการดำรงชีวิตในครอบครัว

คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือร่างกาย ในระดับรุนแรงต้องการให้ช่วยเหลือทั้งในกิจวัตรประจำวัน การใช้ชีวิตในครัวเรือน และการกระตุ้นให้มีกิจกรรมร่วมในสังคม สำหรับคนพิการที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในกิจวัตรประจำวัน การใช้ชีวิตในครัวเรือนได้ระดับหนึ่ง ต้องการความช่วยเหลือในบางเรื่อง เพื่อให้ภารกิจนั้นๆ รวดเร็วขึ้น แต่ต้องการการนำพาสู่สังคมภายนอก เพื่อร่วมกิจกรรม ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกในสังคมยังมีข้อจำกัดมาก

คนพิการทางสติปัญญา คนพิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม หรือออทิสติก ต้องการความช่วยเหลือทั้งด้านกิจวัตรประจำวัน การดำรงชีวิตในครัวเรือน และการนำพาร่วมกิจกรรมในสังคม โดยให้ความสำคัญกับการกระตุ้น ฝึกทักษะต่างๆ การปรับพฤติกรรมและอารมณ์ ที่จะสื่อสารกับผู้อื่น รวมถึงการดูแลเรื่องความปลอดภัยของคนพิการ

นอกจากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พบว่า การออกสู่สังคม เพื่อร่วมกิจกรรมต่างๆ นั้น มีผลสรุป ดังนี้

1. การร่วมกิจกรรมทางสังคมของคนพิการมีหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตปกติ
2. ผู้ช่วย/ผู้ที่ฝึกทักษะให้คนพิการมีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่มาจากมูลนิธิ สมาคมที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานภาครัฐบางแห่ง และส่วนใหญ่จะเป็นผู้ดูแล
3. ข้อจำกัดที่ทำให้คนพิการไม่สามารถออกสู่สังคมได้นั้น ยังมีหลายส่วน ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวก ค่าใช้จ่าย เวลา ขนาดของพาหนะ และผู้ช่วยต่างๆ เช่น ล่าม การออกสู่สังคมของคนพิการ ยังมีจำนวนไม่มากนัก

การฝึกทักษะการออกสู่สังคม หน่วยงานราชการอาจไม่ชัดเจน ที่จะให้บริการ เช่น คนตบอดต้องการผู้ช่วย บอกทิศทาง การนำอาหารจัดวางไว้ เป็นต้น ทักษะชีวิตก่อนออกสู่

สังคมควรมีการเตรียมพร้อมทั้งทักษะการนำตัวเอง (คนพิการ) ออกสู่สังคมหรือมีผู้ช่วยคนพิการนำพาไปด้วย เพื่อให้คนพิการสามารถออกสู่สังคมเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ตามแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคน

2.3 วัตถุประสงค์ที่ 3 : ศึกษาหลักเกณฑ์การสนับสนุนผู้ช่วยคนพิการ และค่าตอบแทนผู้ช่วยคนพิการ

2.3.1 หลักเกณฑ์ผู้ที่สามารถขอรับบริการผู้ช่วยเหลือ ต้องมีคุณสมบัติ ได้แก่ 1) มีบัตรประจำตัวคนพิการ 2) เป็นคนพิการที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ หรือช่วยเหลือตัวเองได้น้อย 3) ความสามารถของบุคคลในครอบครัวที่ดูแลคนพิการ 4) คนพิการและครอบครัวให้การยอมรับผู้ช่วยคนพิการ และ 5) ไม่มีประวัติกระทำความผิดตามกฎหมาย

2.3.2 คุณสมบัติของผู้ช่วยคนพิการ 1) จบการศึกษาภาคบังคับหรือสามารถอ่านออกเขียนได้ 2) อายุระหว่าง 20-50 ปี 3) ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้ช่วยคนพิการ และได้รับประกาศนียบัตร 4) สอบผ่านได้ใบรับรองผู้ช่วยคนพิการ ทั้งภาควิชาการ และภาคปฏิบัติ 5) ผ่านการตรวจสอบประวัติอาชญากร โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และ 6) ผ่านการตรวจสุขภาพกาย และสุขภาพจิต โดยโรงพยาบาลที่ได้รับการรับรองโดยกระทรวงสาธารณสุข

2.3.3 ภารกิจของผู้ช่วยคนพิการ แบ่งเป็น 3 กลุ่มงานใหญ่ๆ ได้แก่

- 1) กลุ่มผู้ช่วยคนพิการทั่วไป สำหรับคนพิการที่พอช่วยตนเองได้บ้าง ผู้ช่วยคนพิการจะต้องสามารถช่วยคนพิการในกิจวัตรประจำวัน การดำรงชีวิตในครอบครัว โดยเป็นภาษาที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน
- 2) กลุ่มผู้ช่วยคนพิการเฉพาะด้าน สำหรับคนพิการที่ช่วยเหลือตัวเองได้น้อย ผู้ช่วยคนพิการจะต้องสามารถช่วยคนพิการในกิจวัตรประจำวัน และการดำรงชีวิตในครอบครัว ซึ่งเป็นภารกิจที่ต้องมีทักษะการดูแล และกระตุ้นพัฒนาการ และการช่วยนำพาคนพิการร่วมกิจกรรมทางสังคม
- 3) กลุ่มผู้ช่วยคนพิการพิเศษ เป็นภารกิจเฉพาะของคนพิการที่ประสงค์มีผู้ช่วยคนพิการในการทำกิจกรรมเฉพาะ เช่น การจัดบันทึกการประชุม การจัดบันทึกผลการอบรมสัมมนา ที่คนพิการร่วมประชุม

2.3.4 ค่าตอบแทน กำหนดไว้ 3 ระดับ ตามภารกิจที่แตกต่าง ได้แก่ กลุ่มผู้ช่วยคนพิการทั่วไป 50 บาท/ชั่วโมง ไม่เกิน วันละ 8 ชั่วโมง ผู้ช่วยคนพิการเฉพาะด้าน ควรเพิ่มค่าตอบแทนในจำนวนที่สูงขึ้น ได้แก่ 70 บาท/ชั่วโมง ไม่เกิน 8 ชั่วโมง และผู้ช่วยคนพิการพิเศษ ค่าใช้จ่ายที่นอกเหนือ กลุ่มที่ 1 หรือกลุ่มที่ 2 ให้คนพิการเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเฉพาะราย ตามข้อตกลงร่วมของคนพิการ กับผู้ช่วยคนพิการ เฉพาะราย

2.3.5 ระบบการบริหารผู้ช่วยคนพิการ ซึ่งมีองค์ประกอบ 10 ประการ ได้แก่ 1) ต้องส่งเสริมให้ตั้งหน่วยจัดบริการผู้ช่วยคนพิการให้กว้างขวาง ครอบคลุมเพียงพอกับคนพิการในพื้นที่ 2) จัดตั้ง

คณะกรรมการคัดเลือกผู้สมัครผู้ช่วยคนพิการ ที่ยื่นขอจดทะเบียนที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด(พมจ.) 3) ประชาสัมพันธ์และดำเนินการขั้นตอนการขอมีผู้ช่วยคนพิการ 4) การจัดฝึกอบรมผู้ช่วยคนพิการ 5) หน่วยจัดบริการประสานงานให้คนพิการสามารถคัดเลือกผู้ช่วยคนพิการ 6) หน่วยจัดบริการให้ความรู้ ความเข้าใจ แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ และการมีผู้ช่วยคนพิการ ตลอดจนแนวปฏิบัติงานของผู้ช่วยคนพิการ สำหรับคนพิการและครอบครัวที่ต้องการผู้ช่วยคนพิการ 7) ทำสัญญาจ้างระหว่างคนพิการและผู้ช่วยคนพิการตามภารกิจ และระยะเวลา 8) ผู้ช่วยคนพิการ ทดลองงาน 3 เดือน 9) หน่วยจัดบริการมีระบบการสนับสนุนผู้ช่วยคนพิการ 10) การติดตามและประเมินผล

2.3.6 มาตรฐานผู้ช่วยคนพิการ มีองค์ประกอบ 3 หมวด ได้แก่ 1) คุณสมบัติ 2) จริยธรรมในการทำงาน 3) การปฏิบัติงาน ซึ่งแต่ละหมวดจะมีรายละเอียด ดังนี้

หมวดที่ 1 คุณสมบัติ

1. จบระดับการศึกษาขั้นต่ำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรืออ่านออกเขียนได้ เช่น จบระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือ มัธยมศึกษาตอนต้น
2. อายุ 20-50 ปี
3. ผ่านการอบรม และได้รับประกาศนียบัตร จากหลักสูตรผู้ช่วยคนพิการ ที่ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติรับรอง
4. สอบผ่านได้ใบรับรอง และจดทะเบียนเป็นผู้ช่วยคนพิการ
5. ผ่านการตรวจประวัติอาชญากร โดย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
6. ผ่านการตรวจสุขภาพกาย และจิตโดยโรงพยาบาล หรือสถาบันทางการแพทย์ที่กระทรวงสาธารณสุขรับรอง

หมวดที่ 2 จริยธรรมการทำงาน

1. ตรงต่อเวลา
2. รับผิดชอบต่องาน และปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถ
3. พัฒนาตนเองอยู่เสมอให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะ ในการปฏิบัติงานด้านคนพิการ
4. เคารพในคุณค่า และศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ ปฏิบัติงานโดยยอมรับ และคำนึงถึงความแตกต่าง หลากหลายของผู้ใช้บริการ และครอบครัว
5. ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกง ไม่เอาทรัพย์สินผู้อื่น
6. รักษาความลับของผู้ใช้บริการ ไม่นำข้อมูลไปสื่อสาร หรือขยายต่อสาธารณะ ในทางที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางใดทางหนึ่งต่อผู้ให้บริการ
7. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุภาพ อ่อนโยน
8. ประพฤติ ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม และละเว้นการปฏิบัติที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่อการทำงาน

หมวดที่ 3 การปฏิบัติงาน

1. ความรู้ และทักษะพื้นฐานในการปฏิบัติงาน

- 1.1. สิทธิคนพิการ
- 1.2. พื้นฐานความรู้การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ
- 1.3. ความรู้เรื่องความพิการเบื้องต้น
- 1.4. การดูแลคนพิการ กิจวัตรประจำวัน และการนำคนพิการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม
- 1.5. ความรู้เรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพเบื้องต้น และการปฐมพยาบาล
- 1.6. จิตวิทยาเบื้องต้น
- 1.7. การป้องกันการล่วงละเมิดคนพิการ และผู้ช่วยคนพิการ
- 1.8. การเขียนบันทึกรายงานการปฏิบัติงาน และการใช้แบบฟอร์มที่เกี่ยวข้อง

2. การปฏิบัติงานต่อคนพิการ

- 2.1. เคารพในสิทธิ การตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมของคนพิการ
- 2.2. รู้และเคารพขอบเขตความสัมพันธ์อย่างเหมาะสม กับคนพิการ ครอบครัว และหน่วยงาน
- 2.3. ร่วมวางแผนบริการ และดำเนินงานตามแผน กับคนพิการ ครอบครัว และนักวิชาชีพ โดยยึดหลัก ความรู้ ทักษะ อย่างเหมาะสม ภายใต้ระเบียบข้อบัญญัติของกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. การปฏิบัติงานต่อองค์กร

- 3.1. รับผิดชอบ และปฏิบัติตามสัญญาอย่างเคร่งครัด
- 3.2. ให้ความสำคัญในการรายงาน การประชุม และให้ข้อมูล/ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการทำงานของตน และองค์กร
- 3.3. เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามระเบียบ และข้อปฏิบัติที่องค์กรวางไว้ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุด และการพิทักษ์สิทธิของผู้ใช้บริการเป็นสำคัญ
- 3.4. ให้ความเคารพต่อเพื่อนร่วมงาน องค์กรที่สังกัด ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในองค์กร เพื่อประโยชน์ส่วนตน

4. การปฏิบัติงานต่อครอบครัวคนพิการ

- 4.1. มุ่งให้เกิดความเข้าใจอันดี พื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างคนพิการ และสมาชิกในครอบครัว
- 4.2. ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของครอบครัว

2.3.7 หลักสูตรพื้นฐานผู้ช่วยคนพิการ ประกอบด้วย 8 วิชา จำนวนไม่ต่ำกว่า 32 ชั่วโมง ได้แก่ 1) สิทธิคนพิการ 2) แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ และบทบาทของผู้ช่วยคนพิการ 3) ความรู้คนพิการเบื้องต้น 4) การดูแลคนพิการ กิจวัตรประจำวัน การนำคนพิการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม 5) ความรู้เรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น 6) จิตวิทยาเบื้องต้น 7) การป้องกันการล่วงละเมิดคนพิการ และผู้ช่วยคนพิการ 8) การเขียนบันทึกรายงานการปฏิบัติงาน

❖ ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ต้องมีการเผยแพร่ ความรู้ ความเข้าใจ แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ กับการมีผู้ช่วยคนพิการ ให้สังคมได้รู้ เข้าใจ กับแนวคิด หลักการ แนวปฏิบัติ ของการพึ่งตนเองของคนพิการ
2. ควรส่งเสริม สนับสนุนให้จัดตั้งหน่วยจัดบริการผู้ช่วยคนพิการ ให้กระจาย ครอบคลุม เพียงพอ และมีคุณภาพ โดยในระยะเริ่มต้นให้ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) เป็นหน่วยจัดบริการผู้ช่วยคนพิการ แต่ระยะยาว สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด(พมจ.) ควรถ่ายโอนให้หน่วยจัดบริการ และบทบาทของ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) จะเป็นผู้ส่งเสริม กำกับ ติดตาม ประเมินผล หน่วยจัดบริการ ต่อไป
3. ควรมีการเตรียมความพร้อมสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด(พมจ.) และคณะอนุกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการจังหวัด ให้เข้าใจ บทบาท หน้าที่ของตนเองในการส่งเสริม กำกับ ติดตามประเมินผล
4. ควรเตรียมความพร้อม สถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานที่มีความพร้อม และมีขีดความสามารถ ฝึกอบรมผู้ช่วยคนพิการ ตามหลักสูตรที่กำหนดจากสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (พก.) ได้
5. ควรมีคู่มือ แนวทางการทำงานของผู้ช่วยคนพิการ และคู่มือสำหรับคนพิการ แนวทางการทำงานร่วมกับผู้ช่วยคนพิการ
6. ควรส่งเสริม สนับสนุนให้สมาคมหลักแต่ละประเภทความพิการ ในการพัฒนาหลักสูตรผู้ช่วยคนพิการเฉพาะด้าน เพื่อเตรียมรองรับผู้ช่วยคนพิการที่ต้องพัฒนาทักษะการดูแลคนพิการเฉพาะประเภทความพิการ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
7. ควรมีการประสานงานกับ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เพื่อจัดระบบการให้บริการ และการสนับสนุนระบบบริการผู้ช่วยคนพิการให้ครอบคลุม และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
8. ควรสนับสนุนงบประมาณจากส่วนกลาง ในระบบจ่ายตรงให้หน่วยจัดบริการผู้ช่วยคนพิการ ซึ่งต้องเป็นไปตามสิทธิของคนพิการ ในขณะเดียวกัน
9. ควรพิจารณาถึงการจัดส่งเสริมให้มีสวัสดิการสำหรับผู้ช่วยคนพิการในระดับหนึ่ง เพื่อให้มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน ตลอดจนคุ้มครองสิทธิ และส่งเสริมให้ทำงานได้โดยมีหลักประกันที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น ค่าที่พัก ค่าพาหนะ การประกาศเกียรติคุณ การมีโอกาสศึกษาดูงานหรือฝึกอบรมเป็นระยะเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์

2. ข้อเสนอแนะเพื่อนำสู่การปฏิบัติ

1. ควรมีการสำรวจความต้องการผู้ช่วยคนพิการ ในระดับตำบลที่มีจำนวนคนพิการพอสมควร เพื่อวางแผนผลิตผู้ช่วยคนพิการที่สอดคล้องกับความต้องการ โดยกำหนดสัดส่วนคนพิการ 2-3 คน ควรมีผู้ช่วยคนพิการ 1 คนขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความพิการ และความจำเป็นที่ต้องใช้ผู้ช่วยคนพิการ และผู้ช่วยคนพิการควรปฏิบัติงานวันละไม่เกิน 8 ชั่วโมง
2. ควรสำรวจและประเมินหน่วยงานระดับตำบล ที่มีขีดความสามารถ และเข้าใจแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ และระบบบริการผู้ช่วยคนพิการ เพื่อกระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดหน่วยจัดบริการผู้ช่วยคนพิการในระดับพื้นที่ โดยในระยะที่เป็นโครงการนำร่อง อาจเลือกทำงานในพื้นที่ที่มีประสบการณ์มาระดับหนึ่ง ได้แก่ ชัยนาท ชัยภูมิ ชลบุรี สระแก้ว สระบุรี อุบลราชธานี มหาสารคาม ขอนแก่น นครราชสีมา ลำปาง เชียงใหม่ เชียงราย น่าน และสงขลา เป็นต้น
3. ควรมีการประชาสัมพันธ์ การเปิดรับสมัครผู้ช่วยคนพิการโดยทั่วไป ทั้งในระดับตำบล และระดับกว้าง โดยมีการระบุคุณสมบัติ บทบาทหน้าที่ จริยธรรม ค่าตอบแทน ของผู้ช่วยคนพิการ
4. ควรมีการจัดตั้งคณะทำงานระดับจังหวัด เพื่อคัดเลือกผู้ช่วยคนพิการ ก่อนนำสู่การฝึกอบรมต่อไป
5. สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (พก.) ควรกระตุ้นส่งเสริม ให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) และหน่วยจัดบริการผู้ช่วยคนพิการ ให้มีการฝึกอบรมผู้ใช้บริการผู้ช่วยคนพิการ เรื่องแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ และการทำงานร่วมกับผู้ช่วยคนพิการอย่างเท่าเทียม
6. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) ควรประสานงานจัดตั้งทีมสหวิชาชีพในระดับท้องถิ่น เพื่อทำหน้าที่ตรวจประเมินความต้องการใช้บริการผู้ช่วยคนพิการ โดยบัญชีภารกิจของผู้ช่วยคนพิการ เป็นแนวทางในการกำหนดภารกิจ และพิจารณาบนหลักการสร้างความเข้าใจร่วมกับคนพิการและครอบครัว ตลอดจนเป็นผู้สนับสนุนเชิงวิชาการกับหน่วยจัดบริการผู้ช่วยคนพิการ และผู้ช่วยคนพิการ
7. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) ร่วมกับหน่วยจัดบริการผู้ช่วยคนพิการ ควรสนับสนุนระบบสวัสดิการผู้ช่วยคนพิการ เช่น ค่าเดินทาง ที่พัก การรักษาพยาบาล
8. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) ร่วมกับหน่วยจัดบริการผู้ช่วยคนพิการ ควรสนับสนุนกายอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการ หรืออุปกรณ์ผ่อนแรงสำหรับผู้ช่วยคนพิการอย่างถูกต้อง เหมาะสม

